

Владислав ПІРУС,

orcid.org/0000-0003-3289-0813

аспірант кафедри музичної україністики та народно-інструментального мистецтва

Навчально-наукового інституту мистецтв

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

(Івано-Франківськ, Україна) vladyslav.pirus@pnu.edu.ua

ФЕНОМЕН ПІАНІСТА-КОНЦЕРТМЕЙСТЕРА ТА СУТНІСТЬ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ

У статті здійснено комплексний аналіз феномену піаніста-концертмейстера, детально розглядаючи сутність його діяльності в контексті музикознавства. Окреслено характерні особливості, що визначають цю унікальну роль у музичному виконавстві, зокрема в ансамблевому музикуванні. Зазначено, що спільне виконання музики піаністом-концертмейстером з іншими солістами-виконавцями є ключовим аспектом сучасного музичного виконавства, вимагаючи від піаністів-концертмейстерів не лише виняткової техніки гри на фортепіано, але й глибокого розуміння різних музичних стилів і жанрів, а також уміння ефективно спілкуватися з іншими музикантами та адаптувати свою гру до їхніх художніх намірів. Розглянуто різноманітні аспекти, що складають професію піаніста-концертмейстера, включаючи технічні уміння, інтерпретаційні здібності, розуміння музичної структури та вміння співпрацювати з іншими виконавцями.

Особливу увагу приділено ролі піаніста-концертмейстера в ансамблевому музикуванні, адже його вміння адаптуватися до різних музичних контекстів та взаємодія з солістами є ключовими для створення гармонійного та виразного виконання, а також висвітленню викликів сьогодення, з якими зіштовхуються піаністи-концертмейстери.

У розвідці доведено актуальність дослідження феномену піаніста-концертмейстера, що відображає його багатовекторність та важливість у сучасному музичному виконавстві з акцентом на необхідності подальших досліджень, спрямованих на глибше розуміння взаємозв'язків між музичним виконавством, освітою та культурою, створенням нових підходів до навчання та розвитку піаністів-концертмейстерів. Стаття є важливим науковим внеском в українське музикознавство, розкриває всебічне розуміння ролі та значення піаніста-концертмейстера в сучасному світі музики, висвітлюючи його вплив на музичне мистецтво і культуру загалом.

Ключові слова: *піаніст-концертмейстер, ансамблеве музикування, концертмейстерське виконавство, музичне мистецтво, феномен.*

Vladyslav PIRUS,

orcid.org/0000-0003-3289-0813

PhD student at the Department of Musical Ukrainian Studies and Folk Instrumental Art

Educational and Research Institute of Arts of the Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

(Ivano-Frankivsk, Ukraine) vladyslav.pirus@pnu.edu.ua

THE PHENOMENON OF A COLLABORATIVE PIANIST AND THE ESSENCE OF HIS ACTIVITY

The article provides a comprehensive analysis of the phenomenon of the collaborative pianist, examining in detail the essence of his activity in the context of musicology. The characteristic features that define this unique role in music performance, in particular in ensemble music, are outlined. It is noted that the joint performance of music by a collaborative pianist with other soloists performers is a key aspect of contemporary music performance, requiring from collaborative pianists not only exceptional piano technique, but also a deep understanding of various musical styles and genres, as well as the ability to communicate effectively with other musicians and adapt their playing to their artistic intentions. The various aspects of the profession of collaborative pianist are examined, including technical skills, interpretive abilities, understanding of musical structure, and the ability to collaborate with other performers.

Particular attention is paid to the role of the collaborative pianist in ensemble music, as his/her ability to adapt to different musical contexts and interaction with soloists are key to creating a harmonious and expressive performance, as well as to highlighting the challenges faced by collaborative pianist today.

The paper proves the relevance of studying the phenomenon of the collaborative pianist, which reflects its multidirectionality and importance in contemporary music performance, with an emphasis on the need for further research aimed at a deeper understanding of the interrelationships between music performance, education and culture, and the creation of new approaches to the training and development of concert pianists. The article is an important scientific contribution to Ukrainian musicology, revealing a comprehensive understanding of the role and importance of the collaborative pianist in the modern world of music, highlighting his or her influence on musical art and culture in general.

Key words: *collaborative pianist, ensemble performance, concertmaster performance, musical art, phenomenon.*

Актуальність дослідження. На сьогодні актуальним є потреба ґрунтовного вивчення феномену піаніста-концертмейстера, яке б висвітлювало важливі складові цієї професії, її багатовекторність, формуючи комплексне узагальнення. Розгляд поняття «піаніст-концертмейстер» в рамках наукового дослідження допомагає простежити його значимість у сучасній музичній культурі. Варто наголосити, що вивчення феномену піаніста-концертмейстера вимагає міждисциплінарного підходу, охоплюючи музикознавство, педагогіку, психологію та інші суміжні галузі, що в свою чергу дозволяє глибше зрозуміти взаємозв'язки між музичним виконавством, освітою та культурою.

Аналіз досліджень. Окремі аспекти сутності феномену піаніста-концертмейстера, а також його ролі з розвитком нових камерних жанрів та на рівноправності в ансамблевій діяльності, висвітлено у публікаціях Н. Інюточкина («Феномен піаніста-концертмейстера у вокально-інструментальному ансамблі (на прикладі австро-німецького вокального циклу XIX ст.)») (Інюточкина, 2010), А. Кретова та І. Новік-Кретова («Феномен піаніста-концертмейстера в соціокультурному просторі: діалог історії й сучасності») (Кретов & Новік-Кретова, 2017: 56–63), Н. Бойко («Феномен концертмейстерського мистецтва в контексті наукової рефлексії») (Бойко, 2018: 264–273), О. Боровицької («Концертмейстерська діяльність: проблема дефініції поняття, сутність феномену, сучасні реалії виконавства») (Боровицька, 2018: 476–479) та ін. Специфіку генезису та сучасний стан концертмейстерської творчості в культурно-історичному контексті розкрито у дослідженнях Т. Молчанової, зокрема «Мистецтво піаніста-концертмейстера у соціокультурному контексті сучасності» (Молчанова, 2013: 212–217), «Історико-соціальні умови формування мистецтва піаніста-концертмейстера в Україні» (Молчанова, 2013: 84–97).

Мета статті – комплексне розкриття специфіки феномену піаніста-концертмейстера та сутності його діяльності у реаліях сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Протягом століть у широкому спектрі різновидів музичної діяльності постать піаніста-концертмейстера була і залишається надзвичайно важливою та актуальною. Слід констатувати, що на сьогодні не має однозначності щодо визначення сутності феномену піаніста-концертмейстера. Це і зумовило актуалізацію потреби дослідження понятійності феномену піаніста-концертмейстера. Т. Молчанова зазначає, що на сьогодні «<...>визріла нагальна потреба ґрунтовного концепційного дослідження цілісного феномену мистецтва пі-

ніста-концертмейстера у контексті історико-культурних процесів і принципів практичного функціонування цього різновиду діяльності зі скеруванням на синтезуючий рівень теоретичних узагальнень. Потребує певного переформатування і дефініційний тезаурус фахового визначення піаніста-концертмейстера, що надасть можливості осмислити та окреслити об'єктивні та суб'єктивні характеристики цієї професії» (Молчанова, 2013: 216).

Сьогодні, у сфері музикознавства «<...>осмислення феномену концертмейстерства (за Н. Бойко) позначено багатьма специфічними особливостями: відсутність загальноприйнятих, усталених визначень, відповідних до сучасного етапу його існування та водночас до його універсалізму, багатовимірності та функціонального різноманіття; неоднозначність поглядів щодо статусу концертмейстерської діяльності (надання їй як вторинності, так і самостійності), акцентуація на значущості необхідних для її здійснення фахових навичок, пріоритетність висвітлення специфіки в контексті камерно-вокальної творчості й навчального, педагогічного процесу, наявність таких дослідницьких лакун, як специфіка концертмейстерської діяльності в контексті камерно-інструментальної творчості, музичного театру, хорового виконавства (зокрема на етапі підготовки до концертного втілення), хореографічного мистецтва тощо» (Бойко, 2018: 270).

Зокрема, у статті «Феномен концертмейстерського мистецтва в контексті наукової рефлексії» (2018) авторка розкриває багатовекторну природу концертмейстерського мистецтва та його різноманітні складові в контексті професійних навичок і компетенцій, розглядаються сучасні тенденції в розумінні сутності та специфіки концертмейстерського мистецтва. Зокрема, виокремлюється педагогічний аспект дослідження, що підкреслює домінування педагогічного підходу у визначенні специфіки концертмейстерського мистецтва, через відображення його тісний зв'язок з освітніми практиками в музиці (Бойко, 2018: 268). Н. Бойко вказує на інтегративну і водночас варіативну природу концертмейстерського мистецтва, що полягає у створенні теоретичних засад для розвитку концертмейстерського мистецтва як самостійної форми виконавства, опираючись на дослідження українських науковців у сфері концертмейстерства (Бойко, 2018: 268).

Безперечно, професія піаніста-концертмейстера стала покликанням для більшості піаністів, чимала кількість з них робить це не через певні обставини, а через власний усвідомлений вибір.

Піаніст-концертмейстер - це передусім людина, яка відповідальна за виконання музичних творів як під час репетиційного процесу, так і на концерті. Від його майстерності безпосередньо залежатиме виконавський рівень соліста (Боровицька, 2018: 476).

О. Боровицька у статті «Концертмейстерська діяльність: проблема дефініції поняття, сутність феномену, сучасні реалії виконавства» (Боровицька, 2018: 476–479) детально конкретизує множинність визначень поняття «концертмейстер» у сучасній музичній культурі охоплює кілька значень, включаючи першу скрипку або керівника інструментальної групи в оркестрі, а також піаніста-концертмейстера.

Важливо наголосити, що поняття «концертмейстер» і «акомпаніатор» не є тотожними, хоча у словниках (щодо піаністів) часто вживаються як синоніми або майже як синоніми (Концертмейстер, 2004: 452). Акомпаніатор (від французького *accompagner* – супроводжувати, що виходить від латинського *companio* – супутник, товариш, компаньйон, спочатку – той, хто їсть хліб разом із кимось) – музикант, який грає партію супроводження солісту на сцені, створюючи ритмічну й гармонійну опору для нього. Якщо професійний акомпанемент є запорукою успішного виконання на сцені, то майстерність концертмейстера є передумовою зростання вокаліста на сцені й поза нею (Кретов & Новік-Кретова, 2017: 58).

Автори (А. Кретова та І. Новік-Кретова) виокремлюють поєднання універсалізму та індивідуальності феномену піаніста-концертмейстера, а саме: «<...>Він і творець-виконавець, і педагог, і психолог, але водночас усе це використовує, реалізуючи своєрідність власної індивідуальності та в узгодженні з особистістю співака – виконавця в навчальних, концертних і конкурсних програмах» (Кретов & Новік-Кретова, 2017: 59). Науковці підкреслюють роль піаністів-концертмейстерів в освітньому середовищі та професійному розвитку, ілюструючи їхній вплив як на студентів, так і на музичну спільноту. Їх стаття «Феномен піаніста-концертмейстера в соціокультурному просторі: діалог історії й сучасності» (Кретов & Новік-Кретова, 2017) містить цікаву інформацію щодо ситуацій, з якими стикаються піаністи-концертмейстери, такі як поєднання мистецької цілісності з педагогічними обов'язками та контроль над динамікою музичного виконання (Кретов & Новік-Кретова, 2017: 60). Дослідження підкреслює необхідність широкого спектру навичок для піаністів-концертмейстерів, включаючи технічну майстерність, психологічну проникливість і гли-

боке розуміння музичного мистецтва (Кретов & Новік-Кретова, 2017: 61).

Феномен піаніста-концертмейстера, якщо розглядати його в контексті наукового пізнання, пропонує інтригуюче розуміння перетинів музики, психології та педагогіки, виявляється у їх здатності адаптуватися до змінних умов виконавства, зберігаючи при цьому високий рівень артистичної і педагогічної компетентності. Це свідчить про важливу роль цієї професії у сучасній музичній культурі та освіті. У науковій сфері проблематика феномену піаніста-концертмейстера висвітлена на сьогодні спорадично, однак є певні вектори вивчення цієї проблематики суміжних галузей, які заслуговують на увагу науковців.

Зокрема, в царині психології ми можемо прослідкувати наступне:

1) *Когнітивні процеси в акомпанементі*: Наукове дослідження може заглибитися в когнітивні процеси, задіяні, коли спільний піаніст акомпанує іншому музиканту. Це включає вивчення того, як піаністи передбачають музичні сигнали та адаптують свою гру в режимі реального часу, проливаючи світло на аспекти уваги, пам'яті та прийняття рішень. Когнітивна психологія та методи нейровізуалізації можуть бути використані для розгадки нейронної основи цього складного процесу.

2) *Психологія співпраці*: піаністи-концертмейстери вступають у дуже тонкі взаємодії з іншими музикантами, і психологія співпраці в цьому контексті є доволі цікавою сферою для дослідження. Дослідники можуть досліджувати такі фактори, як спілкування, емпатія та синхронізація між музикантами, щоб отримати уявлення про ефективну співпрацю, яка може мати ширші наслідки для командної роботи та міжособистісної динаміки в різних сферах.

3) *Занепокоєння та стрес під час виступу*: як і багато інших музикантів, піаніст-концертмейстер можуть відчувати занепокоєння та стрес під час виступу. Наукові дослідження можуть заглибитися у фізіологічні та психологічні аспекти цих явищ, що потенційно призведе до розробки цілеспрямованого втручання, що допоможе музикантам справлятися зі стресом, пов'язаним з виконанням.

В площині педагогіки ми бачимо:

1) *Вплив на навчання та освіту*: піаністи-концертмейстери часто працюють у навчальних закладах, підтримуючи студентів і викладачів. Наукові дослідження можуть оцінити вплив спільного фортепіанного акомпанементу на музичну освіту, вивчаючи, як він покращує результати навчання та сприяє загальному музичному розвитку.

2) *Педагогічні підходи*: Педагогічні методи, які використовуються у навчанні піаніста-концертмейстера, можуть підлягати науковому дослідженню. Дослідники можуть оцінити ефективність різних методів навчання, складу навчальної програми та підходів до розвитку необхідних навичок і чутливості, необхідних для успішного акомпанування на фортепіано.

3) *Технології та співпраця*: з появою технологій піаніст-концертмейстер може брати участь у дистанційній співпраці або використовувати цифрові інструменти для практики та виконання. Наукове дослідження може досліджувати, як технологія впливає на співпрацю, вивчаючи її переваги та потенційні недоліки.

Також варто виокремити і міждисциплінарні зв'язки: феномен піаніста-концертмейстера надає широкі можливості для досліджень, де перетинаються музикознавство, психологія, нейронаука, освіта та технології. Піаністи-концертмейстери, які співпрацюють, можуть служити зв'язковою ланкою між цими сферами, пропонуючи унікальний прошарок, через який можна досліджувати ширші питання, пов'язані з творчістю, музикуванням, спілкуванням та художнім вираженням.

Сутність піаніста-концертмейстера у виконавстві виявляється в його здатності пристосовуватися до різних жанрів, стилів та форм музики. Він виступає як співучасник інших виконавців, допомагаючи створювати витончені та виразні інтерпретації музичних творів. Їх основний обов'язок –

забезпечити супровід, підтримку та синергію для покращення загального музичного досвіду. «В свою чергу, концертмейстер відповідає за якість та ретельне вивчення музики, підтримку стандартів виконання. Саме від успішності партнерства студента та акомпаніатора буде залежати прогрес у професійному відношенні та позитивне враження від виступу» (Боровицька, 2018: 478).

Висновки. Комплексно проведений аналіз матеріалів, присвячених феномену піаніста-концертмейстера, дозволяє зробити наступні висновки. Феномен піаніста-концертмейстера акумулює в собі різноманітні ролі – від акомпаніатора до керівника ансамблю, від концертмейстера хорового колективу до допоміжної ланки в царині музичного театру, від психолога до педагога, від вчителя до митця. Ця багатовекторність вимагає від піаністів-концертмейстерів не тільки високопрофесійної музичної кваліфікації, але й здатності до кропіткої та наполегливої співпраці і комунікації з іншими музикантами. Варто зазначити, що піаністи-концертмейстери – вагомими фігурами в соціокультурному середовищі, адже є активними учасниками процесу музичного виконавства та займають провідну роль у культурно-мистецькому житті суспільства.

Феномен піаніста-концертмейстера постійно еволюціонує, відображаючи зміни в музичному світі та суспільстві, що, безумовно, вимагає від них бути новаторами і активно впроваджувати нові підходи у своїй діяльності, адаптуватися та реагувати на складні виклики сьогодення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко Н. Феномен концертмейстерського мистецтва в контексті наукової рефлексії. *Культура України*. 2018. Вип. 59. С. 264–273.
2. Боровицька О. Концертмейстерська діяльність: проблема дефініції поняття, сутність феномену, сучасні реалії виконавства. *Молодий вчений*. Херсон, 2018. № 4 (56). С. 476–479.
3. Інюточкіна Н. Феномен піаніста-концертмейстера у вокально-інструментальному ансамблі (на прикладі австро-німецького вокального циклу XIX ст.): автореф. дис. ... канд. мистецтвозн.: спец. 17.00.03 «Музичне мистецтво». Харків, 2010. 21 с.
4. Концертмейстер. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* / [укл. голов. ред. В. Бусел]. Київ; Ірпінь: Перун, 2004. 1440 с., С. 452.
5. Кретов А., Новік-Кретова І. Феномен піаніста-концертмейстера в соціокультурному просторі: діалог історії й сучасності. *Культурологічна думка*. Київ, 2017. № 12. С. 56–63.
6. Молчанова Т. Історико-соціальні умови формування мистецтва піаніста-концертмейстера в Україні. *Мистецтвознавчі записки: зб. наук. праць*. Київ: Міленіум, 2013. Вип. 24. С. 84–97.
7. Молчанова Т. Мистецтво піаніста-концертмейстера у соціокультурному контексті сучасності. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2013. Вип. 19 (1). С. 212–217.
8. Молчанова Т. Самоосвітня діяльність піаніста-концертмейстера: теоретичний аспект: навчальний посібник. Львів: Видавець Т.В. Тетюк, 2021. 220 с.

REFERENCES

1. Boiko, N. (2018). *Fenomen kontsertmeisterskoho mystetstva v konteksti naukovoï refleksii* [The phenomenon of the concertmaster's art in the context of scientific reflection]. *Kultura Ukrainy*. Vyp. 59. Pp. 264–273. [in Ukrainian].
2. Borovytska, O. (2018). *Kontsertmeisterska diialnist: problema defynitsii poniattia, sutnist fenomenu, suchasni realii vykonavstva* [Concertmaster activity: the problem of the definition of the concept, the essence of the phenomenon, modern realities of performance]. *Molodyi vchenyi*. Kherson. № 4 (56). Pp. 476–479. [in Ukrainian].

3. Iniutochkina, N. (2010). *Fenomen pianista-kontsertmeistera u vokalno-instrumentalnomu ansambli (na prykladi avstro-nimetskoho vokalnoho tsykladu XIX st.)* [The phenomenon of a pianist-concertmaster in a vocal-instrumental ensemble (on the example of the Austro-German vocal cycle of the 19th century)]: *avtoref. dys. ... kand. mystetstvozn.: spets. 17.00.03 «Muzychne mystetstvo»*. Kharkiv. 21 s. [in Ukrainian].

4. *Kontsertmeister* (2004) [Concertmaster]. *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy / [ukl. hol. red. V. T. Busel]*. Kyiv; Irpin: Perun. 1440 s. Pp. 452. [in Ukrainian].

5. Kretov, A. & Novik-Kretova, I. (2017). *Fenomen pianista-kontsertmeistera v sotsiokulturnomu prostori: dialoh istorii y suchasnosti* [The phenomenon of the pianist-concertmaster in the sociocultural space: a dialogue of history and modernity]. *Kulturolohichna dumka*. Kyiv. № 12. Pp. 56–63. [in Ukrainian].

6. Molchanova, T. (2013). *Istoryko-sotsialni umovy formuvannia mystetstva pianista-kontsertmeistera v Ukraini* [Historical and social conditions of formation of the art of pianist-concertmaster in Ukraine]. *Mystetstvoznavchi zapysky: zb. nauk. prats.* Kyiv: Milenium. Vyp. 24. Pp. 84–97. [in Ukrainian].

7. Molchanova, T. (2013). *Mystetstvo pianista-kontsertmeistera u sotsiokulturnomu konteksti suchasnosti* [The art of a pianist-concertmaster in the socio-cultural context of modernity]. *Ukrainska kultura: mynule, suchasne, shliakhy rozvytku*. Vyp. 19 (1). Pp. 212–217. [in Ukrainian].

8. Molchanova, T. (2021). *Samoosvitnia diialnist pianista-kontsertmeistera: teoretychnyi aspekt* [Self-educational activity of a pianist-concertmaster]: *navchalnyi posibnyk*. Lviv: Vydavets T.V. Tetiuk. 220 s. [in Ukrainian].